

Økologisk framtidswestern

TEGNESERIE:

Legendariske Enki Bilal's siste album *Animal'z* er en science fiction-fabel om hva som kan skje hvis ikke klimaforhandlingene kommer ut av dødvannet etter København-toppmøtet. Selv om Bilal skyr politisk agitasjon, er framtidbildene hans ofte rammende samtidssatire.

MORTEN HARPER

Tegneseriekritiker og president i Norsk Tegneserieforum

Franske Enki Bilal er en av de europeiske tegneserierens få superstjerner. Et nytt album trykkes i flere hundre tusen eksemplarer, og originaltegningene hans auksjoneres ut for millionbeløp. Gjennom sine egne science fiction-epos og de eldre politiske albumene tegnet etter manus av Pierre Christin, har 58 år gamle Bilal skapt seg et renommé som en substansiell og samfunnskritisk serieskaper. Men stjernestatusen skyldes vel så mye tegningenes voldsomme uttrykksfullhet, på bristepunktet av mange motsetninger: dystert og sensuell, kjølig og intens, rufsete og elegant, gusten og fargerik – kitsch og ekte.

Bilal's siste album *Animal'z*, som nylig utkom på dansk og dermed er tilgjengelig også i norske seriebutikker, er en fabulerende tilnærming til miljøkamp og økokatastrofe. Science fiction er Bilal's hjemmebane, men det er første gang at framtidbildene hans har en så direkte miljøpolitisk dimensjon. Albumet kom ut i Frankrike i fjor vår, men har ikke blitt mindre aktuelt med dødvannet i klimaforhandlingene etter København-toppmøtet.

ALBUMET ÅPNER med å sitere Jean Baudrillard: «Vann i pulverform: det holder å tilsette vann for å få vann.» En vittig absurditet, som også leder til seriens hovedtema om forholdet mellom det kunstige og det ekte, og mellom mennesket og naturen. I seriens framtid er jordkloden utpint. Menneskelig aktivitet har overbeskattet ressursene, og forurensningen er langt over naturens tålegrense. Neste steg i evolusjonen er mennesker som har mutert til dyrehybrider, for lettere å kunne overleve i de ekstreme vilkårene.

I *Animal'z* tvinger altså miljøkrisen fram en oppløsning av det skillet mellom menneske og natur som industrisamfunnets ideologi, enten den har vært religiøs eller sekulær begrunnet, bygger på.

Sammen med forfatteren Christin laget Bilal på 70- og 80-tallet flere album i en slags politisk magisk realisme, kalt «Légendes d'aujourd'hui» (Legender av i dag). Seriene skildret voldsomme spenninger og myndighetsovergrep i de vesteuropeiske landene, og forvrengningen av de sosialistiske utopiene bak jernteppet. Det siste albumet var *Jakten*¹ om sovjetkommunismen.

Bilal er i sine egne serier mindre politisk enn Christin, i den

Med tilsynelatende improviserte streker og sparsomme lag av farger tegner Enki Bilal dyr og mennesker med en imponerende stofflighet. Illustrasjon fra *Animal'z*.

forstand at han er mer fabulerende enn agiterende. I et intervju om *Animal'z* med det franske tegneserietidsskriftet dBD forteller Bilal at han ikke liker miljøbevegelsen, og at det som opptar ham mest er de erkjennelsesfilosofiske aspektene ved økokrisen.²

Samtidig har Bilal flere ganger vist seg som en ganske så direkte satiriker med sine framtidbilder, enten det gjelder totalitære regimer, manipulasjon av massemedia, kloning eller fanatisme.

Bilal's tegninger er verken typisk karikatur eller realisme, mer en egen type fantastisk naturalisme

Det første større verket han selv skrev var trilogien om romfaren Nikopol, som etter å ha vært nedfrosset i kretsløp rundt jorda i tretti år, lander i en totalitær verden anno 2023. Åpningsalbumet *Udødelighetens pris*³ skildrer et fascistisk Paris, styrt etter brød og sirkus-prinsippet. Den reelle makten ligger hos kirken, som er korrumpert og har stivnet i en ytre prakt uten vesentlig innhold. Klaseskillene er store, men innbyggerne underholdes av en blodig ishockey-variant. Hovedtema i siste bind, *Frost ved Ekvator*,⁴ er streben etter det fullkomne og maktthavernes institusjonalisering av en teknisk rasjonalitet som sikrer deres posisjon, men ikke tjener innbyggerne. I denne framtiden er alt tilsynelatende målbart og konkurransestyrt.

I Bilal's andre hovedverk, *Monster-tetralogien*,⁵ er hovedhandlingen lagt fire år senere, til 2027. Framtidbildet er en ekstrapolering som Bilal benytter til utfall mot religiøse mørkemenn og nihilistiske kunstuttrykk. Boka er mer direkte en kommentar til

krigen i Jugoslavia og 11. september.

Terrororganisasjonen Obscurantis-ordenen samler utbrytere fra de tre største monoteistiske religionene (jødedom, kristendom og islam) med støtte fra afrikansk mafia, og har som mål å utsette all kunnskap om historie, vitenskap og kultur. Bilal setter minner og historisk erindring som motgift til vold og framtidige tragedier. *Monster-tetralogien* er hans mest personlige serie. Den griper tilbake til bakgrunnen fra Jugoslavia, hvor han ble født i Beograd i 1951 og vokste opp før familien ti år senere flyttet til Paris.

DEN NYE SERIEN *Animal'z* foregår i en ikke tidfestet framtid. Klimaendringene har slått inn for fullt. Både naturen og samfunnsstrukturene er destabilisert. De menneskene som har overlevd jakter på sjeldne oaser hvor det er mulig å bosette seg. Rent drikkevann finnes nesten ikke. Det er en kamp alle mot alle, uten sosiale sikkerhetsnett. Med sitt sosialdarwinistiske og individfokuserende verdensbilde er *Animal'z* en økologisk framtidswestern. Bilal har da også fortalt at han gjenopplaget Sergio Leone, Henry Ford og Sam Peckinpah i arbeidet med serien.⁶

Det filmatiske aspektet er tydelig i *Animal'z*, både gjennom konkrete referanser og mer overordnet i fortellermåten gjennom flyten i bildeforløpene og de mange store bilderutene i breddeformat. Bilal's filmatiske forbilde er Alain Resnais, som han også samarbeidet med på begynnelsen av 80-tallet da han tegnet scenedekor, kostymer og plakater til filmen *La vie est un roman*. Han har dessuten regissert flere spillefilmer, den siste *Immortel (Ad vitam)* fra 2004 basert på Nikopol-trilogien.

Sivilisasjonssammenbruddet serien skildrer kommer også til uttrykk i albumets tegnstil. Det er en rystende uro i de rufsete,

men samtidig detaljrike, tegningene. Bilal's tegninger er verken typisk karikatur eller realisme, mer en egen type fantastisk naturalisme (igjen disse motsetningene) som er fascinerende å se på og gir serien en solid atmosfære.

Streken er løsere enn før. Ifølge Bilal er den nesten skisseaktige stilen en reaksjon på det enorme arbeidet med *Monster-tetralogien*, som han brukte 12 år på. Etterpå ville han ikke se snurten av verken akryll-tuber eller pensler. *Animal'z* er tegnet i sort på et nokså grovt grågrønt papir. Denne fargen dekker både personene og miljøet, utfyllt av noen elementer i blått, rødt eller hvitt.

Bilal viser seg også som en dyretegner av rang. Med tilsynelatende raske, improviserte streker og sparsomme lag av farger gir han både dyr og mennesker en imponerende stofflighet. *Animal'z* er et framtidsbilde til å føle og frykte.

© norske LMD

Enki Bilal, *Animal'z*, Faraos Cigarer, 2010, 100 sider.

1 Pierre Christin og Enki Bilal, *Jakten*, Semic, 1985. Ny fransk utgave i 1990 med epilog etter murens fall, utgitt på dansk i 2005 av Carlsen Comics.

2 dBD, nr. 31, mars 2009.

3 Enki Bilal, *Udødelighetens pris*, Semic, 1986.

4 Enki Bilal, *Frost ved Ekvator*, Semic, 1993.

5 Enki Bilal, *Monster-tetralogien*, Egmont Serieforlaget, 2007. Boka samler det som i fransk utgave var en syklus på fire album.

6 dBD, nr. 31, mars 2009.

Filmisk sett

Alt godt kommer som kjent til de som venter. Og hva er så i vente for filmåret 2010?

Store mastodonter kommer med nye verk. Blant dem er den vanvittig arbeidssomme **Clint Eastwood**, som på tross av sine 79 år har premiere på nok en spillefilm. Denne gang er det den biografiske sjangeren Eastwood kaster seg ut i med filmen *Invictus*, som portretterer den sørafrikanske presidenten **Nelson Mandela**. Filmen har allerede fått amerikansk kinopremiere og mottatt overveiende positive anmeldelser. *Invictus* kan ses i norske kinoer denne måneden. Eastwood er forøvrig i full gang med å filme sin neste film, en thriller ved navn **Hereafter**.

I slutten av måneden er **Roman Polanski** aktuell med **The Ghostwriter**. Til tross for vanskeligheter med ferdigstillingen av filmen etter arrestasjonen i Zürich i september er det lykkes Polanski å ha filmen klar til verdenspremiere på Berlinale. Spennende nyheter er også i vente fra **Tim Burton**, som kommer med sin visualisering av **Alice in Wonderland** i mars måned. Burton, som tidligere har imponert med fantastiske universer i filmer som **Sweeney Todd** (2007) og **Beetlejuice** (1988), må sies å være en opplagt match for det gamle eventyret. Opplagte matcher har tidligere slått feil, men ut fra trailerene å dømme byr Burton og designteamet hans på en spennende kreasjon.

Illusjon og forestillingsevne settes i spill når **Christopher Nolan** presenterer nok en tenkethriller i form av filmen *Inception* (kinopremiere i juli), mens **Ridley Scott** prøver å gjøre med middelalderen det han gjorde for gladiatortiden. Russell Crowe får nok en gang hovedrollesjansen, når han kommer ut med bue og pil som **Robin Hood** i mai måned.

Atom Egoyans **Chloe** er sjangermessig en erotisk thriller, men som Egoyan har bevist med filmer som *The Sweet Hereafter* og *Ararat*, gir det heldigvis ikke alltid mening å sette en spesifikk merkelapp på hans filmer. Dramaet om utroskap og seksuelle drifter får premiere i september.

På DVD-fronten i februar vil jeg især framheve Kathryn Bigelows betagende og uhyggelig aktuelle krigsfilm **The Hurt Locker**, som også er nominert til Oscar. Filmen har et ærlig nærvær midt i krigens Irak som jeg ikke tidligere har sett. Og den klarer som en av få filmer å skildre den paradoksale avhengigheten av adrenalin og frykt krigen avstedkommer. Også danske Anders Morgenthalers animasjonsfilm **Princess** er verd å se nærmere på. Filmen, som er noe så sjeldent som en tegnefilm om pornoindustrien, er på en og samme tid en voldsfiksert anime, nordisk melankoli og en moralfortelling – en dristig, men vellykket cocktail. Endelig vil jeg anbefale DVD-utgivelsen av **Max Ophuls'** siste film *Lola Montés* (1955), som amerikanske Criterion Collection står bak. Filmen som handler om den kvinnelige cabaretdanseren som hadde affærer med blant annet Frantz Liszt og Ludvig 1, bør ses for sitt betagende kameraarbeid og oppfinnsomme fargekomposisjoner. Filmen har også en relevant kritikk av *celebrity*-kulturen.

Steffen Moestrup. © norske LMD